

AZ EGYETEMES REPERTÓRIUM.

DR. ESZTEGÁR LÁSZLÓTÓL.

Az emberi szellem fáradhatatlan tudásvágyának kielégítését célzó törekvéseiben, tudni és ismerni akar mindent: a nagy rejtélyeket úgy, mint a kis kérdéseket. A mennyire csak képességei terjednek, szeretne föl deríteni minden titkot, a mit az idő és a tér magukban foglalnak. Mivel pedig ebben a prometheuszi munkában feltétlenül szüksége van mindannak pontos ismerésére, a mit a legutolsó pillanatig nagy és kis kérdések tisztázása terén véghez vitt, egészen természeteselek, valaminthogy könnyen érthetők azok a kísérletek is, a melyek a létező ismeretanyag pontos és kényelmes közvetítésére irányulnak. Egy kissé magasabb szempontból tekintve a dolgot, ilyenemű kísérletnek kell tartanunk azt a mozgalmat is, mely úgyszólván napjainkban indult meg s határozottabb alakot az 1895-ki brüsszeli nemzetközi bibliografiai konferencián nyert. Az emberi művelődés történetírójának feladata leendő megállapítani e mozgalom jelentőségét az egyetemes szellemi haladás szempontjából, mi most csupán arról akarunk beszámolni a rendelkezésünkre álló adatok alapján, hogy a jelzett cél érdekében mily eszközöket akar igénybe venni az említettük intézmény s hogy eddigi működése milyen eredményeket tud fölmutatni.¹

A brüsszeli nemzetközi bibliografiai konferencia 1895. szeptember 2—4-ig azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy miképen volna lehetséges a világ összes bibliografusait közös munkálkodásra egyesíteni egy oly általános repertorium létesítése végett, mely minden kéziratban levő vagy nyomtatásban megjelent szellemi termék címét magában foglalná. Minthogy a brüsszeli tanácskozásokat egynehány kiváló buzgalmú férfiúnak ebben az irányban kifejtett munkássága előzte meg s ily módon a tanácskozások alapjául már megkezdett munka szolgálhatott, — az eszme gyorsan hódított s a nagy vállalat első igen nevezetes tényezője létre is jött »*Institut international de Bibliografie*« czimmel. Ugyancsak ez alka-

¹ Institut international de Bibliografie. Bulletin. 1895. 1—6. (Brüsszel, 1895.) Carl Junker, Ein allgemeines bibliografisches Repertorium und die erste internationale bibl. Conferenz in Brüssel 1895. (Bécs, 1896.)

lommal határozták el az általános repertorium kiadását, még pedig a Dewey-féle tizedes osztályozási rendszer (Decimal Index) alapján. A brüsszeli megállapodások hírét mindenütt nagy örömmel fogadták s előkelő intézetek, mint az »*Association française pour l'avancement des sciences*« és az »*American Library Association*« csatlakoztak csakhamar a mozgalomhoz. Hanem a legfontosabb lépést a belga kormány tette meg, midőn az »*Office international de Bibliografie*« magánintézetből állami hivatalt csinált s ez által biztosította az állandó központi működést.

Junker előadja röviden a mozgalom geneziséét. E szerint úgy látszik, hogy magán kedvtelés volt az egésznek a csirája. A brüsszeli fellebbezési törvényszék két ügyvédje: *Henri La Fontaine* és *Paul Otlet*, kik közül az első nemrég belga szenátor lett, elhatározták, hogy a társadalom-tudományt tárgyaló irodalomr lehetőleg teljes címjegyzékét össze fogják állítani. Szorgalmas tevékenységüknek eredménye az lett, hogy még néhány önként ajánlkozó munkatárs segédkezése s Ernest Solvay áldozatkészsége által támogatva körülbelül három év alatt olyan czédula-katalogust állítottak össze, mely majdnem félmillió szociológiai munkának címét foglalta magában. Az egyes czédulákon, — mint a rendes könyvtári czédula-katalogusoknál szokás — föl voltak tüntetve a szerző, cím, a kiadás száma, kötetszám, a kiadás helye, a kiadó neve, megjelenés éve, alak. lapszám és az ár. A czédulák számának rohamos szaporodása azonban csakhamar előtérbe tolta azt a kérdést, hogy milyen alapon rendezzék el azokat. A szokásos alfabetikus elrendezés nem nyújtott volna kellő áttekintést az egyes szakokra nézve, külön szakkatalogusok vezetése pedig nagyon megnehezítette volna az egész kezelést. Oly beosztási rendszerre volt szükségük, melynek segélyével a nagy anyagot könnyen áttekinteni s az egyes szakok is könnyen megkülönböztethetők legyenek. Junker szerint a két kezdeményező véletlenül ismerkedett meg azzal az amerikai rendszerrel, melyet a *New-York State Library* könyvtárnoka Melvil Dewey eszelt ki, s a melyet már majdnem két évtized óta alkalmaznak az Egyesült-Államok legtöbb könyvtárában.

Melvil Dewey rendszerét, melyet hosszas tanulmányok után 1876-ban tett közzé, »*tizedes osztályozás*«-nak nevezi. Felállít ugyanis tíz osztályt, olyképen, hogy az egész emberi ismeretvilág

az 1—9 osztályba van beosztva, azok az általános művek pedig, melyek egyikbe sem sorozhatók a 0-val jelölt osztályba osztatnak be. S így létrejő a következő tíz osztály:

0. Általános művek.
1. Bölcsészet.
2. Vallástan.
3. Társadalom-tudomány.
4. Nyelvészet.
5. Természettudományok.
6. Hasznos művészetek.
7. Szépművészetek.
8. Irodalom.
9. Történelem.

Most már ezeknek az osztályoknak mindegyike megint föl-osztható tíz újabb osztályra s a jelzés 0—9 számjegyeknek az eredeti számjegyhez való csatolása által történik; így pl. a 34-es számmal a 3-ik osztály 4-ik alosztályát jelzi a rendszer. És ezt így lehet a végtelenségig folytatni s nem akadhat mű, melynek hovatarozását számjegyekkel ne lehetne pontosan kifejezni. Lásunk egy-két példát a Junker által fölhozottakból:

Mint tudjuk a 3-as szám az első helyen a társadalom tudományokat jelzi; ennek ismét 9 osztálya van; még pedig:

1. Statistika.
2. Politika.
3. Nemzetgazdaságtan.
4. Jogtudomány.

—

—

—

— stb. stb.

A 33-as számmal kezdődnek a nemzetgazdaságtannak alosztályai; a 6-ik alosztály pl. a pénzügytan, melyet a 336-os szám pontosan megjelöl. A pénzügytannál természetesen újabb elágazás kezdődik:

1. Államjavadalmak.
2. Adók.

—

—

— stb. stb.

Már az adóknál elég terjedelmes számjeggyel van dolgunk. Eddig eljutottunk a 336.2-ös számjeggyig; az adók osztályában a 7-es szám az indirekt adókról szóló munkák jelzésére szolgál, tehát: a 336.27-es számjeggyhez jutottunk. Csakhogy a tizedes osztályozás megint tovább halad s pl. a fogyasztási adók az 1-es számot nyerik, vagyis a fogyasztási adók teljes megjelölése a 336.271-es számjeggy. Ámde a fogyasztási adók is alkalmasak a tizedes osztályozásra, ily módon:

336.271,1. Pálinkaadó,

336.271,2. Söradó,

336.271,3. Czukoradó,

336.271,4. Sóadó,

—

—

— stb. stb.

Gondoskodik Dewey arról is, ha esetleg a kilencz alosztály nem elégséges valamely ismeretkör anyagának elhelyezésére. Így pl. a 280-as számjeggy azt a katalogust jelöli, melyben a keresztény egyházak és szektákra vonatkozó művek foglaltatnak; most következik a kilencz alosztály, mely előre láthatólag nem fogja átölelni a megjelölt kört. Mi történik? Az utolsó 9-es alosztálynál újabb osztályozás kezdődik ily módon:

280. Keresztény egyházak és szekták,

281. Óskereszténység és a keleti egyház,

282. Római katolikus egyház,

—

—

—

—

—

288. Unitáriusok,

289. Kisebb keresztény szekták,

289.1. Universalisták,

289.2. Campbellisták,

—

—

—

—

—

289.8. Mennoniták,

289.9. más kisebb keresztény szekták,
stb. stb.

Külön jelentősége van a zárójelnek is; pl. a 942-ös szám Anglia történetére vonatkozik, ha azonban a 9-est, mely, mint tudjuk a történelmet jelzi, elhagyjuk s a másik két számjegyet zárójel közé teszszük, az így nyert (42) számjegy Anglia földrajzi indexét jelöli meg. A rendszer ismerői, köztük Junker is, azt állítják, hogy kis gyakorlat után igen könnyen felismerhetni, hogy ez a számjegy: 016.581.9 (747.42) arra az indexre utal, melyben a New-York állam Albany kerületének florájára vonatkozó bibliografia irodalma található meg. Junker föl is oldja ezt az óriási számjegyet s még több példával támogatva hirdeti a Dewey-féle rendszer egyedül üdvözítő voltát.

Ezt az amerikai rendszert eleinte igen nagy bizalmatlansággal fogadták s alkalmazása más alapon rendezett könyvtárakban nagyon nehéznek látszott. Azonban hovatovább mind nagyobb figyelemmel vizsgálták kétségen kívül álló előnyeit s Dewey, a New-York State Library igazgatója 1894-ben rendszerét ismertető művének (*Melvil Dewey, Decimal Classification and Relativ Index for libraries, clippings, notes etc. Library Bureau: Boston, Philadelphia, New-York, Chicago, London. 8-r. 593. l.*) már ötödik bővített kiadását bocsáthatta közre. E mellett egész kis irodalom foglalkozik ezzel az amerikai találmánnyal; több ízben beható megvitatás tárgyává lett s nagyban hozzá járult az általános bibliografiai kérdések tisztázásához. Hanem azért általános győzelemről nem lehet szó; még mindig nem uagy azoknak a száma, kik a rendszernek feltétlen hívei volnának, s még mindig igen komoly hangok merülnek fel a rendszernek legsarkalatosabb pontjai ellen is.¹

Otlet és La Fontaine azonban céljaikra alkalmasnak találták Deweynek vázlatosan ismertetett rendszerét, mert megismerkedve vele, 1894-ben Brüsszelben egy magánintézetet szerveztek »*Office international de Bibliografie*« czímmel s kidolgozták az egyetemes repertorium tervezetét. Ennek első pontja egy nemzet-

¹ Der Kampf um das Dewey-sche System. Centralblatt f. Bibliothekswesen. 1896. évf. 424. l.

közi bibliografiai hivatal fölállítására, mely az összes államok által támogatva, mintegy központi bibliografiai szolgálatokat teljesítsen első sorban az egyetemes bibliografiai repertórium összeállítása és kiadása által. Minden megjelenő könyvről vagy iratról pontos czédula készítenendő, mely szükség esetén azt is magában foglalja, hogy az illető mű mely könyvtárban található meg. Az ily módon létrejövő repertórium nyomtatásban megküldetik azoknak a könyvtáraknak, melyek a központ működését támogatják; valamint az egyik-másik szakra előfizetőknek is. Ez a bibliografiai intézet voltaképpen a világ összes írásbeli szellemi termékeinek nagy anyakönyvi hivatala, hova a tervezet értelmében egy év leforgása alatt minden újszülöttet be kell jelenteni s a hol minden érdeklődő megtalálhatja az adatokat arra nézve, hogy az irodalom egyik-másik táján milyen újabb jelenségek mutatkoztak.

A nagyszabású nemzetközi vállalkozás sikere természetesen attól függött, hogy mennyiben sikerül azt valóban nemzetközivé tenni. S erről a brüsszeli konferencián volt először szó. La Fontaine és Otlet urak buzgólkodása s az általuk a megalakítandó állami bibliografiai hivatal részére felajánlott 400.000 czédula igen nagy szerepet játszottak abban, hogy már ezen az első tanácskozáson komoly megállapodásra lehetett jönni több nevezetes kérdésben. Első sorban megállapodtak a Dewey-féle tizedes osztályozásra nézve. A belga kormányt megnyerték egy nemzetközi bibliografiai hivatal fölállítási eszméjének, s egyebeken kívül megállapították a nemzetközi bibliografiai egyesület alapszabályait.

Ez az »Institut internationale de Bibliografie« a vállalkozás sikerének ép oly főtényezője, mint a brüsszeli központ s épen ezért szükséges egy kissé megismernünk szervezetével alapszabályai nyomán.¹

A nemzetközi bibliografiai intézet kizáróan tudományos szövetkezés, melynek czélja első sorban az emberi szellem termékei fölvételének, beosztásának és leírásának haladását előmozdítani; a bibliografiai egységek megállapítását a beosztás tudományos jellegének megkönnyebbítése végett mentül nemzetközibbé

¹ Junker, id. m. 28. l. Az eredeti francia szöveg a »Bulletin de l'Institut international de Bibliographie« első füzetében. (Brüsszel, 1895.)

és teljesebbé tenni; a nemzetközi beosztásra vonatkozó minden komolyabb kísérletet támogatni; az ilyen beosztás alkalmazásánál mutatkozó nehézségeket megfontolni; végül kiadványok és minden más eszköz segítségével oly irányban működni, hogy lehetőleg mentül szélesebb körökben elfogadtassék az egységes és nemzetközi beosztási módszer. Az intézet évenként egyszer nagygyűlést tart, melyen többek közt megállapodik a következő évi gyűlés idejére és helyére nézve. Vannak rendes, rendkívüli és tiszteletbeli tagjai. Az intézet rendes tagjait a bibliográfiával foglalkozó egyének, intézetek és egyesületek közül választja. Ezeknek a rendes tagoknak illetve megbízottjaiknak szavazati joguk van. Rendkívüli tagok lehetnek mindazok, kik az intézet céljai iránt érdeklődnek s a kik tanácskozásaiban részt akarnak venni. Ezek tanácskozási joggal rendelkeznek. A tiszteletbeli tagság kitüntetésében az intézetnek nevezetes szolgálatokat tett egyének részesülnek. A taggá való fölvétel két tag ajánlata után megejtendő titkos szavazás által történik. A rendes tagok évenként 10, a rendkívüliek 5 frankot fizetnek, a tiszteletbeliek semmit; mindannyian megkapják az intézet kiadványait. A tagok száma korlátlan; azonban tanácskozások alkalmával egy nemzet képviselői az összes szavazatoknak legfeljebb egy negyedrésszével rendelkezhetnek. Az intézet rendes tagjai közül mindig hat évre állandó bizottságot választ, mely egy elnökből, egy jegyzőből és egy pénztárnokból áll. Ezek hívják össze az üléseket és készítik elő a tanácskozás anyagát. A jegyző végzi a levelezést és szerkeszti az ülésekről a jelentéseket, ezenkívül őrzi az intézet irományait és minden gyűlésen jelentést tesz az intézet működéséről. A nagygyűlés határozza meg az intézet székhelyét. Húsz rendes tag kívánhatja az alapszabályok megváltoztatását; ilyen kérdésekben kétharmadnyi többségre van szükség, hogy a határozat érvényes legyen. Az intézet folyóiratot (Bulletin) ad ki, mely az intézet ügykörébe vágó minden kérdést megvitat s e mellett közli mindazoknak az intézeteknek, egyleteknek neveit, a melyek az intézethez csatlakoznak, úgyszintén az egyes egyénekét is.

E szabályzatnak futólagos áttekintése után is belátható, hogy ebben a formában nehezen felelne meg egy ilyen nagy arányú intézet céljainak, s azt hisszük, egyéb rendeltetése nincs, mint a kezdet kezdetén némi iránymutatót szolgáltatni.

Majd ha az intézet megerősödik, bizonyára ujabban és biztosabban fogja a működésének alapját tevő szabályzatot kidolgozni.

A brüsszeli konferenzia megállapodásai között főlemlítést érdemel az is, melyre *Junker* indítványa következtében jutott. Ez az indítvány u. is oda irányult, hogy a könyvkiadók minden egyes kiadványuk megjelenése alkalmával bocsássanak az internationalis bibliografiai hivatal rendelkezésére az egységes index formája szerint nagyszámú fehérszínű czédulákat, melyeket a hivatal az index előfizetőinek megküldene. Ezen kívül a kiadott műnek minden egyes példányához mellékeljenek egy hasonló formájú és szövegű, csakhogy vörösszínű czédulát. Nagyobb könyvtáraknál a vörös czédula arra szolgálna, hogy a kutató, aki a valamely kérdés irodalmára vonatkozó katalogust használja, megtudhassa, vajjon az illető mű meg is található-e a könyvtárban.

Mindezek a lelkes előmunkálatok azonban különösen az által lettek nagy jelentőségüekké, hogy a belga kormány csakhamar átlátta a vállalkozás nagy kulturális fontosságát s alighogy az első konferenzia véget ért, egy igen fontos lépéssel mintegy megteremtette a nagy művet. 1895. szeptember 12-én írta alá a belga király Schollaert minister előterjesztésére azt a rendeletet, mely szerint Brüsszelben »Office international de Bibliografie« névvel állami hivatal szerveztessék az általános repertorium előállítása céljára. Természetes, hogy La Fontaine és Otlet az új állami hivatalban is az őket megillető hatáskörhöz jutottak.

Hogy az egyetemes repertoriumok kérdése mennyire aktualis s mennyire élénken foglalkoztatja a tudományos közvéleményt, kitűnik abból a mozgalomból is, mely Angliában már évtizedek óta észlelhető s a mely az idei londoni nemzetközi kongresszuson nagy jelentőségű megállapodásokra is vezetett. Nem lehet czélunk részletesebben ismertetni az angol tudományos körök ily irányú törekvéseinek multját¹ s csupán az elmúlt nyáron, július 14—17. napjain lefolyt londoni kongresszus tanácskozásainak főbb eredményeit fogjuk főlemlíteni. A *Royal Society* hívta össze a művelt világ szakférjait, hogy az exakt tudományok egyetemes repertoriumának megteremtése érdekében tanácskozzanak. Kijelentették ezen a tanácskozáson mindenek előtt, hogy nemzetközi szervezke-

¹ Centralblatt für Bibliothekswesen, 1896. évf. 505. l.

dés útján az exakt tudományok általános szerző, név és tárgy szerint összeállítandó katalógusának kiadása igen fontos okoknál fogva kívánatos volna, különös tekintettel arra, hogy a kutatók tüstént megtudhassák, hogy az őket érdeklő kérdésekben milyen irodalom áll rendelkezésükre. A katalógus 1900 január 1-én venné kezdetét s magában foglalna mindent, a mi a mennyiségtan, csillagászat, természettan, vegytan, állat-, növény- és ásványtan, mennyiségtani és természettani földrajz, geologia, anatómia, fiziológia, pathológia, pszichofizika és antropológia körébe vág, kihagyva e tudományok gyakorlati alkalmazásának irodalmát. Az egyes dolgozatok fölvételénél a czímen kívül a tartalom is irányadó. A katalógust egy nemzetközi tanács felügyelete alatt működő központi iroda adná ki; az egyes államok a magok tudományos irodalmának jelenségeit a megállapított rendszer szerint összegyűjtetnék, klasszifikálnák és a központba beküldenék. A katalógus egyelőre czédula-alakban jelennék meg, később a könyvalakban való kiadásra is lehetne gondolni. A központi iroda költségeit a katalógus jövedelméből lehetne fedezni, ha azonban ez nem volna lehetséges, akkor az államokhoz, intézetekhez s egyes személyekhez kellene folyamodni egy biztosítékalap létesítése végett. A Royal Societyt fölkérte a kongresszus, hogy egy bizottságot alakítson, a mely a még el nem intézett kérdéseket tanulmányozza s az eredményekről az illetékes tényezőket értesítse. A katalógus rendszerének kérdése is szóba jött a londoni tanácskozások folyamán, azonban erre nézve véglegesen nem állapodhattak meg. Az állandó bizottság tanulmányozásának anyaga marad a rendszer-kérdésen kívül az exakt és az alkalmazott tudományok (>pure sciences« és >applied sciences«) fogalmi között létező különbség megállapítása, a nemzetközi tanács és központi iroda szervezése. Mindmegannyi fontos kérdés, a melyeknek végleges elintézése, mint Junker igen helyesen megjegyzi, nem is várható egy négy napig tartó tanácskozástól.

Csupán főbb vonásaiban mutattuk be az emberi szellemnek azt a magasztos törekvését, mely a haladás nagy százada szellemi vívmányainak oly impozáns befejezéseül kínálkozik. Van valami lélekemelő abban, hogy épen a nemzeti öntudat erőteljes fejlődése idején a szellemvilág sorompóinak eltávolítására szövetkezik az emberiség. Mert bárhogyan alakuljanak is a földgömb politikai

viszonyai, annyi bizonyos, hogy ha a terv megvalósul, a nagy katalógusban az emberi szellem képviselői állandó békés találkozóra fognak összegyűlni. S ha talán az eszmék, a tudományos nézetek így egymás mellé állítva az eddiginél gyakrabban kelnek harcra egymással, e harcok fergetegei után mindig fényesebben fog fölragyogni az igazság napja. A dolog természetében rejlik, hogy ily egyetemes feladatok megoldásánál általános lelkesedésre s minden művelt nemzet buzgalmára és érdeklődésére van szükség. Ezeknek a praktikus szempontoknak s különösen a mi specziális nemzeti feladatainknak kifejtése azonban nem foglalhat helyet ebben az ismertetésben. Kellő időben és alkalommal a részletkérdések megvitatásában szintén kifogja venni részét ez a folyóirat is, mely becses feladatának tekinti e hatalmas közművelődési mozgalom megfigyelését s törekvéseinek mentül hathatósabb támogatását

KOLOZSVARI CZEMENTES JÁNOS KÖNYVE.

Közlő: HERZFELDER ARMAND DEZSŐ.

— Második, befejező közlemény. —

(43b.)	floreni	16	grossi	24	floreni	6	grossi	9
		15		22 $\frac{1}{2}$		5		7 $\frac{1}{2}$
		14		21		4		6
		13		19 $\frac{1}{2}$		3		4 $\frac{1}{2}$
		12		18		2		3
		11		16 $\frac{1}{2}$		1		1 $\frac{1}{2}$
		10		15		$\frac{1}{2}$		$\frac{3}{4}$
		9		13 $\frac{1}{2}$		$\frac{1}{4}$		$\frac{3}{8}$
		8		12		$\frac{1}{8}$		$\frac{3}{16}$
		7		10 $\frac{1}{2}$		$\frac{1}{16}$		$\frac{3}{32}$

(44a.) Capitulum 1.

A fazakaknak a kemencheben valo berakasarol

Előzőr az kemencheth egy Nehany oraýg fwtený kel. Mind adig Meglen belöl Meg feieredik es Meg twzesedik. Annak vtanna Nýsd meg az zaýath es Hertelen Ne ragd bele az fazakakath, Meglen az belsö¹ feiersege az kemenchenek feketere kezd változtatný. Mertha Mýngýarast be Rakod öket a twzes kemencheben, tahat Nagý karth vallaz.

Mert az twznek hertelen sebessegenek Mýatta az ewstnek

¹ a »belsö« szó után »reze« állt, de ki van törölve.